

B. Szabó György (1920-1963) emlékére

A Trianoni Békeszerződés után, az Osztrák-Magyar Monarchia szétesésével, megváltozott a mai Vajdaság területi, közigazgatási és társadalmi helyzete. A Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz csatolva az elszakadt területen élő magyarságnak a déli végeken új szellemi alkotásokat kellett létrehozni, meg kellett teremteni a vajdasági magyar művelődési életet, a vajdasági magyar irodalmat, ki kellett építeni az iskolahálózatot.

Elméletben megvoltak feltételek, de a gyakorlati megvalósítást meg kellett oldani. Az addigi magyar nyelvű iskolák szerb nyelvűek lettek részben és az intézmény rendszer is nagy változáson ment keresztül. A Vajdaságban élő magyarok kisebbségi sorsba kerültek, ami új sorshelyzetnek számított, hiszen az uralkodó népből kisebbség lett. Ennek megfelelően kellett újra értelmezni az irodalmi életet, a művelődési és tudományos életet. A Magyarországon alkotó írók művei nehezen, csak elvétve jutottak el a Vajdaságba, ezért az itt élő, olvasni vágyó írók igényét helyi írók alkotásaival kellett kielégíteni részben. Meg kellett szervezni a könyvkiadást és könyvterjesztést, amelyben helyet kaptak világ-irodalmi alkotások, magyar klasszikusok műve és válogatás az itt élő jugoszlávalkotók művéből.

A művelődési élet amatőr szintársulatok, művelődési egyesületek munkájában bontakozott ki. Még a kis közösségekben is egyesületek, olvasóköri, dalköri alakultak a magyar kulturális hagyaték megőrzésére.

A tudományos élet kimondottan magyar nyelven nem alakulhatott ki. Nem voltak magyar egyetemek. A Zágrábban tanuló magyar fiatalok is államnyelven tanultak és csak az Ady Endre Kultúregyesületben tudták ápolni nyelvüket és szokásaikat. Itt inkább művelődési tevékenységük jutott kifejezésre az egyetemistáknak. Szakmai téren beilleszked-

* Dr. Csáky S. Piroska, nyugalmazott egyetemi tanár, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék

B. Szabó György évtizedekkel ezelőtt síkra szállt azért, hogy értő olvasókat, kutatókat neveljenek. Az ő emlékének adózva mentettünk át tételeket, ma is maradandó elgondolásaiból.

tek az ország tudományos életébe, s nem alakítottak ki külön magyar tudományosságot.

B. Szabó György, aki 1920-ban született Becskerekén, látta a kisebbségben élő magyarok küzdelmét fennmaradásuk érdekében és a második világháború befejezése után írásaiban megfogalmazta melyek azok az intézmények melyek azok a kiadványok, amelyeket létre kellene hozni, hogy az itt élő kisebbség ne olvadjon be a többségi nemzetbe. Megmaradásunk zálogának tartotta az anyanyelvi oktatást, az intézményes könyvkiadást, a magyar nyelvű tájékoztatást. Szerinte alapozó művekre van szükség: ő álmodta meg a szerb-magyar nagy szótárt,¹ dokumentumokat összegező bibliográfiák készítését (a jugoszláviai magyar könyvkiadást összegező kézikönyvek készültek el)², monográfiák írását, lexikonok³ és helytörténeti munkák megírását a szépirodalom mellett, a magyar nyelvű rádiót⁴. Színházak alapításáról álmodott (Szabadkai Népszínház, Topolyai, Becskereki Színház, később Újvidéken⁵ is alakult állandó magyar nyelvű színtársulat). Tudományos intézetrendszerünkben fontos szerepet tulajdonított a magyar nyelvű oktatásnak. Az általános és középiskolák mellett az egyetemi oktatásban is fontos lenne az anyanyelvi oktatás. Ezért fáradozott a Magyar Tanszék létrehozásán,⁶ de előre látta egy Hungarológiai Intézet megalapítását is.

Fontosnak tartotta az anyanyelvi oktatást, a magyar nyelv és irodalom megismerését. Oktatási elvei között fontos szerepet tulajdonított az olvasásnak.⁷ Az irodalmat és az új ismereteket olvasás útján lehet megszerezni, ezért fontos, hogy a diákok még kis korukban elsajátítsák

¹ A szótár elkészült három kötetben. Első kötete 1968-ban jelent meg, második kötete 1971-ben, a harmadik, záró kötet: 1975-ben az újvidéki Tartományi Tankönyvkiadó Intézet gondozásában.

² A magyar könyvtermés összegezése először Csáky S. Piroska: A jugoszláviai magyar könyv 1945-1970 c. kötetében jelent meg, 1973-ban.

A többi összegező műről: Hungarika-kutatás Vajdaságban = u.ő. Könyv, könyvtár, olvasó, Újvidék, JMMT, 1997. – 177-189 p.

³ Gerold László: A jugoszláviai magyar irodalmi lexikon (1918-2000). – Újvidék: Forum, 2001. (első kiadás), második kiadása: Vajdasági Magyar irodalmi lexikon (1918-2014) – Újvidék: Forum, 2016.

⁴ 1949-ben szólalt meg először magyar nyelven az Újvidéki Rádió.

⁵ 1973-tól működik.

⁶ A Tanszék 1959 óta működik. B. Szabó György kezdeményezéséről már 1949-ben olvashatunk: A magyar nyelv és irodalom tanítása a vajdasági magyar tannyelvű gimnáziumokban = Élmény, szerep, hivatás / B. Szabó György. – Újvidék : Forum, 1988. – p. 132-133.

⁷ u.o. p.157.

az értő olvasás készségét. Később ez tovább fejleszthető kritikus olvasássá. Nem kell mindent elhinni, ami le van írva. Utána kell nézni, hogy minden igaz-e, alá van-e támasztva elfogadható bizonyítékokkal (szakirodalom, lábjegyzetek). Ki kell alakítani a diáknak a saját véleményét is. Külön figyelmet kell fordítani a magyar nyelv ismeretére, a helyesírásra, a szép beszédre. Gyakran még a tanárok sincsenek birtokában ennek a tudásnak, s ha ők nem ismerik jól a magyar nyelvet (legyenek bármilyen szakosok – matematika, fizika, történelem, vagy más tárgy), a tárgyi ismeret mellett helyesen, érthetően, helyesen, jól kell a tudásukat átadni a diákoknak.

A tudás elmélyítésének nélkülözhetetlen kelléke vagy inkább segítője a könyvtár. Nagyon fontosak a jól felszerelt, korszerű segédkönyvekkel és irodalommal ellátott könyvtárak legyenek azok népkönyvtárak vagy iskolakönyvtárak. Persze nem elég a jól felszerelt könyvtár meg kell tanítani a diákokat a könyvek helyes használatára. A könyvhasználati szokásokat a legfiatalabb korban ki kell alakítani (a címlaptól kezdeni az olvasást, ki írta a könyvet, mikor írta, stb.). Mit nem szabad a könyvvel tenni, mivel mások is szeretnék használni (összehajtani, beleírni, bepiszkolni, stb.), hogyan kell jegyzetelni. Ismerni kell a szakirodalmat a megfelelő szakiskolákban. Ezen a téren még mindig van elég sok tenni valónk.

B. szabó György megálmodott tervei részben megvalósultak. Nézetei, az oktatással kapcsolatos gondolatai tanácsai ma is helyt állóak. Ezúttal a kutatásról, a kutatás fontosságáról szólnék bővebben. Sok évi oktatói tapasztalatom azt mutatta, hogy az egyetemisták nem tudnak kutatni, nem ismerik a jegyzetelés szabályait.

„A kutatási tevékenység a problémák megoldásának sorozatából áll. A jelenségek közötti kapcsolatokra vonatkozó feltételezések alapján, e jelenségekre vonatkozóan adatokat kell gyűjteni tervszerűen rendezett módon, ezeket kritikusan értelmezni, elemezni”⁸.

Néhány gyakorlati tanácsra szeretném felhívni a figyelmet ezzel kapcsolatban. Tudni kell milyen elvárások vannak a kutatásban. Olykor elég, ha a hallgató a kiválasztott szakterületen feldolgozza a témáról írt eddigi kutatások eredményét, de nem állhatunk itt meg. Tudnia kell valami újat is mondani, sőt véleményt is formálni. Ezért fontos:

⁸ Kutatásmódszertan / Összeállította Frick Mária. – Baja : Eötvös József Tanítóképző Főiskola, 1994. p.4.

- a téma helyes megválasztása és definiálása (nem jó a túl szűk, sem a túl tág téma)

- forráskutatás, olvasás, jegyzetelés⁹

- hivatkozások, idézések, a kísérleti munka leírása

- lábjegyzetek, adatok az állítás hitelességének ellenőrzésére¹⁰

A kutatás műhelye más a társadalomtudományok esetében és más a természettudományoknál. A természettudományok esetében nagy szerepe van a kísérleti kutatásnak. Ezúttal a társadalomtudomány területén végzett kutatásokat vettük alapul, de a módszerek alkalmazhatóak más tudományterületen is. Forrás lehet:

- élő személy (visszaemlékezések, adomák, hiedelmek. Értékes, de olykor szubjektív¹¹

- intézmények – könyvtárak, levéltárak (írott források). Publikált és nem publikált anyag: levelek, kéziratok, naplók. Lehetnek személyes feljegyzések vagy a nagy közönségnek szánt ismeretek.

- virtuális források: internet, elektronikus adathordozók. A fiatalok hajlamosak csak átvenni a közölt adatokat, ami nem helyes. Minden állítást le kell ellenőrizni és minden esetben meg kell jelölni szabályosan a forrást ahonnan az állítás ered.¹²

A leggyakoribb írott források közül megemlíthetők az

- adattárak

- interjúk

- emlékezések (személyes hangú feljegyzések)

- emlékiratok, memoárok (olykor öngazolás céljából)

- naplók

⁹ A téma definiálásához tisztázni kell a fogalmakat. Általános lexikonokból ismerkedhet a témával, majd elő kell venni az összefoglaló szakkönyveket, monográfiákat és a rész tanulmányokat, amelyek gyakran folyóiratokban jelennek meg és az interneten. A jegyzetelés egyéni, de azért be kell tartani a szabályokat különösen, ha idézeteket, hivatkozásokat iktat be a dolgozatába.

¹⁰ A lábjegyzetek alátámasztják a dolgozatíró állítását. Pontos kell, hogy legyen, hogy bármikor visszakereshető legyen az eredeti szöveg, ahonnan megállapíthatjuk, hogy jól értelmezte-e a hallgató az olvasottakat.

¹¹ Fel kell pontosan jegyezni az adatközlő nevét, életkorát, az adatgyűjtés idejét. Tíz év elmúltával nem valószínű, hogy ellenőrizhető az ilyen adat, mégis értékesnek számít.

¹² Ellenőrizni kell az interneten közölt adatokat, mert megtörténhet, hogy valaki tévesen állít valamit, elír egy nevet, vagy évszámot, és ha csak vakon átvesszük az adatot, akkor a hiba megsokszorozódhat. A mi adatunkat is csak átírják... A figyelmes kutató olykor kijavítja a tévedést, ami nagy segítség lehet a későbbi felhasználók számára, ha a korrekció megfelelő módon hozzáférhető.

- levelek
- szociográfiai leírások – tényleíró irodalom (valóságismeret)

Ezeknek a dokumentumoknak a forrásértéke attól függ kinek szánta az írójuk: önmagának vagy a nyilvánoságnak. Ha csak önmagának, akkor nem biztos, hogy ellenőrzöttek az adatai, de ha a nyilvánoságnak szánta a szerző, az esetben hitelesebb forrásnak tekinthető.

A kutatók számára fontos, hogy dolgozatuk valamilyen formában napvilágot lásson. Több publikálási lehetőség is van erre. Megjelenhet időszaki kiadványban (így gyorsabban hírt adhat arról, hogy mivel foglalkozik, meddig jutott a kutatásban) vagy könyvekben. Egyúttal bejelentésnek is tekinthető, hogy a téma az övé, ő foglalkozik ezzel, ami nem jelenti azt, hogy más ne írjon róla, de kialakulhat együttműködés is két vagy több szerző között. A könyvek időállóbbak és már kiforrottabb kutatási eredményeket közölnek. A 21. században az interneten is közzétehető egy téma feldolgozása és a kutatás eredményei.

Kezdő kutatóknak érdemes felhívni a figyelmét a forráshasználat szükségességére és módjára:

- a kritikus olvasásra
- az adatok ellenőrzésére a rendelkezésünkre álló ismeretekkel, ami érvényes az interneten közzétett adatokra is!
- saját véleményük kialakítására, kísérletek esetében ismertetni kell a módszert és a kísérlet eredményét
- a jegyzetelés fontosságára, módjára (általános, idézetek, hivatkozások). Úgy kell kiírni a forrás adatait, hogy visszakereshető legyen (pontos, egyértelmű legyen a nemzetközi szabványos leírás alapján)

Minden olvasmány típust felhasználhatunk forrásként, ha a tartalma a témánkhoz kapcsolódik. Minél több dimenzióból ismerjük meg kutatási témánkat, annál sikeresebb és hasznosabb lesz a feldolgozás. A túl sok forrásanyag esetében nehézséget okozhat az anyag bősége. Tudni kell válogatni az adatok tömkelegéből. ehhez ismeretekkel és kritikus gondolkozással kell rendelkezni. Meg kell különböztetni a fontosat a jelentéktelentől és meg kell találni az arányokat az adatok közlésében. Következésképpen végigvezetni az állításinkat szem előtt tartva a kutatás célját.

Előadásunkat B. Szabó György emlékének adózva vetettük papírra, több mint ötven évvel a tudós tanár halála után.

„A halott alkotóknak nem a sírgödör az igazi „sírgödrük”, hanem a némaság és a feledés” –írta Bori Imre egyik visszaemlékezésében.¹³ Ebből a feledésből szerettem volna kiemelni ezt a néhány mozzanatot, amit B. Szabó György tanítványaként munkám során alkalmaztam. Az alapokat ő rakta le, elgondolásait csak részben valósítottuk meg az oktatásban, részben megjelentetett munkáinkban.

Álmai a Vajdaságban élő magyarság fennmaradása és fejlődése érdekében fogalmazódtak meg. Elgondolásai nagy része még mindig időszerű. Rajtunk múlik, hogy a megálmodott terveket lesz-e erőnk valóra váltani és tovább fejleszteni.

Ne hagyjuk elveszni az értéket, az alkotást, ami ma is figyelemre méltó.

¹³ Beszéljünk B. Szabó Györgyről = Krónikák írókról, könyvekről . – Újvidék : Forum, 1999. – p. 123-124.